

הַלְכוּת בֵּית הַפְּנִינֹת סִימָן קנר

מב באר הגולה

ה שם בנמרא ו שם ז

מקסה שעל הקרשים לא מקרי תשמיש, דהוי תשמיש דתשמיש, וכל ביוצא בזה. הגה יש אוקרים דלא מקרי ארון (ה) הקדוש אלא אם הוא כמין ארזו שאינו צעוי רק לכבוד התורה. * אכל ארון (טז) הבנוי (ו) [ו] בחומה שצנעשה לשמינה לא מקרי תשמישי קדשה, וכל-שכן אם הספרים (י) מתקלקלים בו (יח) דמתר לטלן משם (מרדכי והגהות אשרי פרק בני העיר), אסור לכבס (יט) מטפחת של ספר-תורה (כ) במי-רגלים מפני הכבוד (רכי ירוחם ניב חיז, רין מרדכי פ"ק דמיק): ד (י) [א] * המטפחות ספר-תורה שבלו יכולים לעשות מהן תכריכין (כא) למת-מצוה, וזו היא גניזתן: ה (כב) ספר-תורה שקבלה, מניחין אותו (כג) בכלי-חרס (ט) [מ] (כד) * וגונזין אותו בקבר תלמיד-חכם, אפלו אינו אלא (כה) שונה הלכות ולא שמש תלמיד-חכמים: ו' אין עושין (כו) מתבה כסא לספר-תורה, אכל מתר לעשות מתבה גדולה קטנה, וכן מתר לעשות מכסא גדול כסא קטן, אכל אסור לעשות ממנו שרפרף (פרוש, כסא קטן) לכסא. וכן מתר לעשות מילון גדול וילון קטן או לעשות ממנו כסא לספר-תורה, אכל לעשות ממנו (כז) כיס לחמש (כח) אסור: הגה (י) [נ] ופרכת שאנחנו תולין לפני הארון (כט) אין לו קדשת ארון (ל) רק קדשת בית-הפנסת, וכן הכלונסאות שבו תולין הפרכת, ומכל מקום אסור לעשות מהם העצים שמסמנים בו הקריאה לחובת היום,

באר היטב

(ה) הקדוש הג"ה (*) זו צ"ל בסעיף ג: (י) בחומה. וה"ה הבנוי בכתל על עץ, דהוי קחדר בעלמא, מ"א: (י) מטפחות. אסור לעשות מטפחת משעטנו, ופרכת מתר, עשוית נ"ש: (כ) וגונזין. ואסור לשרפן, וה"ה ספרים וכל תשמישי קדשה, כ"ש מ"א, עין בהשבת פנסת-תקאל סי' לו: (ט) לחמש. וכ"ש שאסור לכוף מפה של ס"ת בספר הפטרות, ומפה שפורסין על השלחן אסור לפרס על העמוד שלפני התנן, מר"ל: (י) ופרכת. ומתר לעשות מפה על העמוד, וכן משמע בשו"ת ב"ח. ומתר להתר טסים כסף ושינים בשבת וירט, חזו"י: סי' קסב. ובשו"ת ב"ח ח' יז מתיר לעשות מפרכת

שערי תשובה

פנסת הגולה, ע"ש: [ו] בחומה. עכ"ט. וכתב במח"כ כשם נרע-אמת שאם בנו קמורף לו שני עמודים אחר לצפון ואחר לדרום יכול להשתמש מה שירצה, ע"ש: [א] מטפחות ס"ת כו'. עין אש"ל-אברהם, וכתשבות הרשב"ש קנב שאין יכולים לתנם לעניים, ע"ש: [ב] וגונזין. עכ"ט. וענין שו"ת באר-שבע סימן מג שאוסר לשרף כתבי הקדש אפי"ו שבלו וגונזין, ע"ש: [ג] ופרכת. עכ"ט. וכתב במח"כ

מפרכת מפה שעל השלחן ויבספר אליה רבה מתיר אפלו לעשות ממנו שלמים ושבורים שאין משתמשים בהם כבה"כ כד' לעשות פמוט להדליק מפה על העמוד ואסור לעשות חפה לחתנים, ומ"א מקל מטעם דלב ב"ד

משנה ברורה

לנוי ולכבוד, והואיל שהיא צעויה לכבוד הקדשה לכן נחשבת לתשמישי קדשה אף שאינה נוגעת בקדשה עצמה: (טז) הבנוי בחומה. הינה, שלש חלל בחומה כמין ארון²², והוא הדין אם נעשה כן בכתל של עץ, דבכל זה הוי קחדר בעלמא כיון שלא נעשה לכבוד רק לשמירה²³, ואם עושין ארון-עץ תוך חלל החומה, אותו הארון תשמיש קדשה הוה, וכן כששוחטים חתיכת בגד בתוך החומה שלא תתקלקל הספרים, יש על אותו הבגד שם תשמישי קדשה [פמ"ג]: (יז) מתקלקל. לא יבא, לא היה ראוי מעקרא ולא חלה עליו שם קדשה, דלא מקרי תשמיש קדשה אלא מדיק ידיה, ובאפ"ן (י) אפלו צעוי לנוי, כיון שהוא מתקלקל אין עליו שם תשמיש קדשה: (יח) דמתר לטלן משם. ורצה לומר, דיטל הספר-תורה (לא) ומתר לסתור אותו המקום²⁴, ולא הוי כשאר תשמישי קדשה דאין לקלקלו, וכנ"ל בסוף סימן קנב, עין שם: (יט) מטפחת של ספר-תורה. והוא הדין (יט) לכל תשמישי קדשה: (כ) במי-רגלים. והוא הדין בכל דבר המסריח, (יג) כמו

באר הגולה

* אכל ארון הבנוי בחומה הנעשה לשמירה וכו'. הגה דין זה נובע מדברי האור נרע והובא במדריכי והגהות אשרי, ועין שם באור נרע שמפרש הסוגיא: מהו דמימא הני לאו לכבוד עבידן לנטורי בעלמא עבידן, קא משמע לן, דרוצה לומר דלכבוד עבידן, ומנה הוציא דכל היכי דלשמירה עבידן לא הוי תשמישי קדשה. ועין שם באור נרע דכתב בעצמו דנוכל לפרש הסוגיא בהפך, דהניו דסלקא דעפך כיון דלנטורי עבידן באנדורנא דמיא [חו] היא גוסת הר"ף והרא"ש, קא משמע לן דלא דמי לאנדורנא, ולפי זה אפלו אם הוא צעוי לשמירה יש עליו שם תשמישי קדשה; מכל מקום הוא מצדד לבסוף שיותר טוב שנקשר כפרוש הראשון. אמנם מצאתי במאירי וכן ברבנו ירחם שמוכח מהם שסוכרים כפרוש השני, דאפלו כשנעשה לשמירה הוא בכלל תשמישי קדשה, ולפי זה אפשר דלדידהו אפלו כשבנוי בחומה אותו המקום הוא בכלל תשמיש קדשה; ואולי דיוקן שהוא רק נזית בעלמא חזיק בתוך חומת הפתל, נחבשל אותו המקום לגבי שאר הפתלים והוי באנדורנא בעלמא ואין על זה המקום כי אם קדשת בית-הפנסת, וצריך עיון²⁵: * וגונזין אותו בקבר תלמיד-חכם. מרדכי השלחן-ערוך בסעיף ד: "יכולים לעשות ובסעיף זה 'וגונזין אותו' משמע דהוא חובה, ולא בפקעא, אכל לא ראייתו

מי-משרה של פשתן וכיוצא בזה: ד (כא) למת-מצוה. שצרכיו מטלן על צרכי צבור²⁶ [מאירי]: ה (כב) ספר-תורה שקבלה. והוא הדין גביאים וכתובים קשהם כחובים בעור ובגלילה ובדיו²⁷ [פמ"ג]: (כג) בכלי-חרס. שיהיה לו קיים²⁸: (כד) וגונזין אותו. והוא הדין שאר ספרים שבלו שצריך לגנון ואסור לשרפן²⁹, (טו) אף-על-גב דכנתו שלא יבואו לידי ביזין, מכל מקום דרך השחתה עבדו. וכתב הנמכ"ם במצות לא-תעשה סימן סה, שהמאכד כתבי-קדש עובר בלאו ד"לא תעשו כן לה' אלהיכם"³⁰, והוא הדין בכל תשמישי קדשה יש לנהר בזה³¹ [אחרונים]: (כה) שונה הלכות. פרוש, משניות ובריות, ולא שמש תלמיד-חכמים בגמרא, שהיא הסברת טעמי המשנה: ו (כו) מתבה כסא. תבה הוא ארון-הקדש, ואף דכסא הוא גם-כן תשמישי קדשה, קולעיל סעיף ג, (טז) אפלו הכי אסור, דתבה הספר-תורה מנח בה תמיד, וכסא שהוא השלחן אין נותנין עליו הספר-תורה אלא לפעמים, והוי הורדת הקדשה: (כז) כיס לחמש. דהילולן משמש לפעמים לספר-תורה גופא, כנ"ל, וחמש אפלו אם הוא צעוי בגלילה קדשתו קלה מספר-תורה: (כח) אסור. וכל-שכן (ח) שאסור לכוף מפה של ספר-תורה על הנביאים³², ומפה שפורסין על השלחן, אסור לפרס על העמוד שלפני התנן. ומפות שפורסין על הספר-תורה יכולין לתלותן בכתל בית-הפנסת, וכן כלי-כסף שמשמין על הספר-תורה יכולין להניחן על העמודים שבבית-הפנסת: (יח) והטעם בזה, דאינו תולה אותן לשם תשמיש, ומה לי אם מנחים באן או כאן: (כט) אין לו קדשת ארון. דבזמננו לעולם אין נותנין עליו ספר-תורה בלא מטפחת. (יט) ומתר לעשות מפרכת מפה שעל השלחן. וצריך עיון למה נהגו לפרסו לחתנים? ואפשר דלב בית-דין מתנה עליהם³³, וכמו שכתב סעיף ח: (ל) רק קדשת בית-הפנסת. ואף שהוא רק תשמיש דתשמיש³⁴, מכל מקום לא גרע

(* בזמנו היה כתוב הג"ה זו בסעיף א.
 (י) פרימגדים: (יא) כן מוכח באור נרע שממנו מקור הדין: (יב) דלא גרע משופר דאמרו בראש-השנה ל"ג דאין לשוחתו במי-רגלים מפני הכבוד: (יג) מרדכי במאור-קטן: (יד) מגן-אברהם ובר"ש: (טו) פרימגדים: (טז) מגן-אברהם. ולא העתקתי מה שכתב לענין ארון הבנוי בחומה, דכבר השיגו האליה רבה והפרימגדים: (יז) מגן-אברהם: (יח) פרימגדים: (יט) פרימגדים: (כ) מגן-אברהם:

הלכות בית הכנסת סימן קנד

(לא) שאינן (אל) נאל קדושים כמו הם (פסקי מהרא"י סי' רכ"ה): ז "הבימה (פרוש, מקום גבוה), כגון בימה שהיו עושים (לב) למלך, אין בה קדשת ארון אלא קדשת בית הכנסת: ח *הארון וכל מה שעושים לספר-תורה (לג) מועיל בו תנאי להשתמש בו שאר תשמיש (לד) אפילו דחל: ה הגה ונהגו להנות בכמה הנאות מדברי קדשה, כגון מטפות של ספרים ושלחן שבבית הכנסת ומעילים של ספר-תורה, וכתבו השעם, משום דכיון שצנחגו בן (לה) *ואי אפשר לזוהר, לב בית-דין (לו) מתנה עליהם מעקרא כדי שלא יבואו בני-אדם לידי תקלה, (לז) ואף-על-גב דלא התנו

ח מגלה סוף פרק ד
ובירושלמי
ט ירושלמי שם
ותבא ירוש' שם

באר היטב

מתנה עליהם. ואין לזמן לכוס עובר-וכובים אלא יכבסם ישאל, ולא עם דברים אחרים, שכנה"ג: (יא) קדושים כמו הם. מפות שפוחסים על הס"ח יכולים לתלותם בכחל בהכ"ע וכן כלי-כסף שמשמשים על הס"ח יכולים להניחם על העמודים שבבהכ"מ, כגמ' ז"אב סי' קעז. כתב רש"י: נראה דאין קרוי הונדה מקדשה אם מניחים שאר ספרים בארון אצל ס"ח, דהא צריך קדשתו קמם, פדע, שהרי אנו מניחים לעולם ורעות פסולים בארון, והוא הדין חמשים ושאר ספרים, אכן צ"ע היכא שהוציאו הס"ח מפנה אם יכולין להניח בתוכו שאר ספרים, דמאחר דלית בה ס"ח הוי הונדה מקדשה לפי שעה או לא, עכ"ל. ותב"ח כתב עליו: ולין פשוט דאסור דאפילו לפי שעה מקדש הונדה, ואפילו להניחה אצל ס"ח נמי אין נראה להקל, עכ"ל. ובסי"ח סימן תתקלח איתא דאסור להניח בתוכו ריעות פסולים, וכתב ט"ז: לפי"ז לא יפה עושים ביום הושענא רבה שמוציאים כל ס"ח ושמים שם נר דולק והרי דפן ארון-הקדש תשמיש לאותו נר, ע"ש, וכתב עוד: הך קדשת הארון היא ודקא כשעושים אותו שיהיה לעולם קבוע בו ס"ח, אבל אם עושין אותו לזמן לאח"כ יעשו ארון-הקדש כראוי, נראה דלאחר שעשו ארון שני לקביעות נתבטלה הקדשה של הראשון וע"כ מתר לשום בתוכו ספרים. וכתב עוד: ולח"א דמסתפינא אמיתא מלמא חזקא, דהא דאמרין דאסור לעשות מקדשה חמורה קדשה קלה הנינו כ"ז שראוי לקדשה גדולה, אבל אם אינה ראוי לזה רק לקלה טפי צדיף שיעשה בה לכל הפחות קדשה קלה ממה שחתהנינו עניניה ונתנו, עכ"ל ט"ז. ומ"מ כתב על הב"ח: אפשר דשרי משום דלב בית-דין מתנה, ובארון הבנין קמין חדר פשיטא דשרי כמש"ל סי"ג ג. הש"ז כ"י"ד סי' רפב

שערי תשובה

בשם נביא אמת שאין יכולים לשנות שלא להניח פרטת מסכה שהארון מבקיה, ע"ש: (יא) קדושים. עב"ט. ועין בשיורי-בבקה קמב בשם רבנו יהודה בן הרא"ש בספר חתת-התורה שלו שנואל: מי שנתה לו ס"ח נחמת בארון ועשה ארון אחר והחיש בו, אם יכול להשתמש בארון הראשון לשום בו גמרות ופרושים ושאר ספרים, וקמב חכם אחר שפטר, וראה מפ"ק דשבת גבי שלא להצניע תרומה אצל ספרים משום פסידא, הא לא"ה שרי משום דהאי קדש והאי קדש: ואין זו ראייה, דהתם ס"ח במקוהה עמדת ובקדשהה קמיה, ונדה, דשקא קדשת תרומה כקדשת ס"ח, אבל סבא שאין ס"ח שם אסור להניח שם גמרות ופרושים שהרי מורידין הארון מקדשותו כדאמרנו גבי תבואת ארשת דאסור למקדש מנה כרפ"א, עכ"ל. ועין שו"ת י"ב כ"ז שפטר להצמיד ס"ח פסולין באר"י: מצד קדשת הארון, אבל אסור משום שקמא יבואו לידי מקשול לקרות מתוכו, ע"ש:

משנה ברורה

מש"א רבלי בית-הכנסת שדינים בבית-הכנסת, אבל שאר תשמיש דתשמיש שאינם בבית-הכנסת, כגון של תפלין וכדומה, אין בו קדשה כלל [פמ"ג]: (לא) שאינן קדושים. שאינן לא לנוי ולא למלבוש רק לסימן בעלמא שלא יטעו, ועל-יבן הוי הונדה מקדשת בית-הכנסת. (כ) ועכשו שנהגו לתלות היד בספר-תורה לנוי, אם-כן תשמיש קדשה הוה³⁶, בודאי מתר לעשותו מכלונסים. איתא בספר חסידים סימן תתקלה דאסור להניח בתוף ארון-הקדש ריעות פסולים, דהוי הונדה לקדשה; ובמגן אברהם קמב דאפשר דשרי משום דלב בית-דין מתנה עליהם, וכן כתב באליה רבה בשם שריי כנסת הגדולה דנהגין להניח בתוכו ריעות פסולים, (כא) אבל חמשים ושאר ספרים יש לזוהר שלא להניח בתוכו אפילו לפי שעה, בין כשהספר-תורה מנה בתוכה או לא³⁷. (כב) ובארון הבנין בחומה, לפי המבאר לעיל בסעיף ג בהג"ה ה"ש לו רק קדשת בית-הכנסת, שרי. ועין ט"ז שמפקפק קצת על מה שנהגין בהושענא רבה, שלאחר שמוציאין כל הספר-תורה שמים שם נר דולק, דהוי דפן ארון-הקדש תשמיש לאותו הני. וקדשת הארון הוא ודקא כשעושים אותו שיהיה קבוע לעולם, (כג) ואז אפילו נתישן הארון ועשו אחר, אפילו הכי אין להשתמש בראשון להורידו מקדשותו, אבל אם עושין אותו לזמן עד שירחיב ה' לעשות ארון-הקדש כראוי, לאחר שעושה ארון השני נתבטל קדשת ארון הראשון, ועל-יבן מתר לשום בתוכו ספרים [ט"ז ושאר אחרונים]. אסור להשתמש בספר להנאתו³⁸, כגון להגן בבני החמה או כדי שלא יראה חברו מה שעושה; ולהניח ספר אחר תחת ספר שלומד בו כדי להגביהו, יש להתייר³⁹, ואם מנח ספר אחר, לכלי עלמא מתר להניח ספר אחר עליו [ח"א]. וכשהשמש זורחת על הספר שלומד בו, (כד) יש להקל במקום הדחק להגן בספר אחר להיות לצל, ביון שאינו עושה להנאתו⁴⁰. לא ידחטט קנטרס על הספר, שהקנטרס צדין אין בו קדשה, אבל כשכבר נתוב עליו דבר-תורה יש להקל אם הוא לצדף. אל יניח קנטרס (כה) שלא נכתבו בם דבר-תורה בספר⁴¹ ולא שום דבר⁴², ופשיטא לכתב בספר חשבונותיו דאסור, ולא יגסה בו בקלמוס. וצדיף למחות בקושרי הספרים שמוכרין בלוחות הספרים כתיב-קדש, (כו) וידוע שהמאבד כתיב-קדש עובר בלאו ד"לא תעשון בן לה' אלהיכם"; (כז) ואפילו אם נאמר דיתנה שלא ימחק שם התבות, ובפרט השמות, על-כל-פנים הוא מורידן מקדשותן והוא אסור גמור: ז (לב) למלך. שהיה קורא בתורה עליו בזמן י'הקלה, (כח) והוא הדין בימה שלנו שעומד עליו האותו הספר-תורה: ח (לג) מועיל בו תנאי⁴³. הנינו, כשהתנו בתחלת עשייתו שיהיה מתר להשתמש בו, ואין חילוק (כט) בין לזמן שהספר-תורה מנחת בו (ל) או אחר-כך: (לד) אפילו דחל. ומכל מקום לתשמיש מגנה לא מהני תנאה [מ"א] לעיל כסימן קנא סי"ק י"ד: (לה) ואי אפשר לזוהר. עין בתרומת-הדשן דמוכח שם דהו דוקא בבית-הכנסת, אבל לא בספר-תורה של יחיד שיש לו בביתו⁴⁴. (לו) מתנה עליהם מעקרא. ודוקא במה ששכבר מנהגא להקל, (לז) אבל במה שאינו מנהגא, אין לנו להקל מעצמנו, דאפשר דלא התנו על זה: (לז) ואף-על-גב דלא התנו. ומסיים בתרומת-הדשן: נדחתי כדי לישב קצת מה שאין העולם נוהרין, עד כאן לשונו. ומשמע שם דראוי לכל אדם כששגרב דבר לבית-הכנסת,

באור הלכה

נהגין (35) [פמ"ג]: * הארון וכל מה שעושים לספר-תורה. וכל-שכן שאר תשמישי קדשה, כמו תיק של תפלין וכדומה, דמהני בהו תנאה: * ואי אפשר לזוהר. משמע מנה דבדבר שאפשר לזוהר מהם אין אומרים

שער הצידין
(כ) כגון אברהם ופרי-מגדים: (כא) ב"ח ואלהיה רבה בשם שריי כנסת הגדולה ובית-מאיר, דלא כרש"י: (כב) כגון אברהם. ולפי מה שכתבתי בבאר הלכה דידן של ארון הבנין בחומה אינו מסכם לכלי עלמא, מפילא אם בענין זה אפשר שיש להחמיר: (כג) בן מוכח משי"ז וכן כתב במגן-גבורים, ולא העסקתי מה שכתב הש"ז דהיכי דאי אפשר להשתמש בו קדשה ראשונה טוב יותר להורידו לקדשה קלה משנינו לגמרי, דהבכור-שור חולק עליו, וגם בפרי-מגדים השיב עליו, ע"ש: (כד) עין בתי-אדם: (כה) אליה רבה: (כו) חז"אדם: (כז) עין כגון אברהם ופרי-מגדים: (כח) יורה-דעה סימן רפב: (כט) ירושלמי: (ל) אחרונים: (לא) אליה רבה:

הלכות בית הכנסת סימן קנד

ביאורים ומוספים

[ביה"ל ד"ה וגומין אותו]

עמ' רלא ורלב) להקל, כיון שהוא לצרכו של הספר, שימצא היכן שעומד בלימוד בו, וכן נהגו הגרא"מ שך והגרי"ש אלישיב (שם פ"ג הע' כ).

[משנ"ב שם]

ולתניח ספר אחר תחת ספר שלומד בו כְּדִי לְהַגְבִּיהוּ, יֵשׁ לְהַתִּיר³⁹. (39) ולקמן (סי' שטו ס"ק ל) הביא מחלוקת בזה אם מותר להגביה ספר שלומד בו בעזרת ספר שאינו לומד בו, אך הוסיף שאם צריך ללמוד בשניהם לכו"ע מותר, ואין בויון בדבר.

[משנ"ב שם]

וכשהשק"ש זורחת על הספר שלומד בו, יש להקל במקום הדקק להגן בספר אחר להיות לצל, כיון ששאינו עושה להגנתו⁴⁰.

40) ולשון על גבי הספר, כתב בספר חסידים (לר"מ הכהן בן אחות הרא"ש) שאסור. ואלו המתנמנמים על גבי הספר תוך כדי לימודם, כתב בשו"ת שלמת חיים (סי' תקסו) שאין צריך להעירם, כיון שכך היא דרך לימודם. וכן דעת הגר"נ קרליץ (גנוי הקדש פ"ג סי' ד), וביאר שטעם ההיתר הוא הואיל ונדרם לאונסו. והוסיף, שאם אפשר לשמטו הספר מתחתיו בלא שיתעורר, יעשו כן, ובספר מנוחה וקדושה (להג"ר ישראל איסר מפוניב' פרק כבוד הספרים אות ו בהגדה) כתב שהרואה חייב לשמוט את הספר מתחתיו משום זלזול הספר.

להניח את מרפקי הידיים על הספר דרך לימודו, כתב הגר"ח קניבסקי (מס' ספר תורה פ"ג ה"ט, דוכסוסטוס ד"ה לא יתנו) ששמע מהחזו"א שאסור [והו כוונת הרמ"א (יו"ד סי' רפב סי' ז)], אולם כשנשען על הספר תוך כדי הלימוד והדבר מסייע לו ללמוד, דעת הגרי"ש אלישיב והגר"נ קרליץ (גנוי הקדש פ"ג הע' כז) שמתיר. וכן לתפוט את הספר במרפקי הידיים כדי שלא יסגר וכדו', צידד הגר"ח קניבסקי (שם) להתיר, שכיון שאינו עושה כן להנאתו אלא לצורך לימודו, אין בויון בדבר וראה שם שחן באופן שמכוון לשניהם כלומר גם להנאתו וגם לצורך לימודו.

[משנ"ב שם]

אֵל יָנִיחַ קַטְנָרְסִים שְׂלֵא נִתְּבָבוּ בְּסִי-תוֹרָה בְּסִפְרֵי⁴¹ וְלֹא שוֹם דְּבָרֵי⁴².

41) ואף דפים העומדים לכתובת דברי תורה, כתב בשו"ת תורה לשמה (סי' שו) שאסור להניחם בספר, שיש לחוש שמא יתחרט בעל הדפים ויחליט לכתוב בהם דברי חול, ונמצא שהשתמש בספר קודש לדברי חול. מאידך, בשו"ת אגרות משה (ארו"ח ח"ד סי' עב ד"ה ולכן) כתב שבאופן זה שהכנים לכתוב עליהם ביאורים בספר, אין איסור להניחם שם. ובשו"ת מהרש"ג (ח"ב סי' עג אות ב) צידד להקל כשמניח אגרת חול באקראי בספרים שלטו הנדפסים שאין בהם קדושה כל כך, וכתב שאף אם יש לבעל נפש להחמיר בזה, אין לגשר במי שנוהג כך באקראי, כיון שאין בכך איסור מצד הדין. ולענין יציציות שנפסלו, כתב לעיל (סי' כא ס"ק ח) שיש להניח בתוך הספר לסימן, או לעשות בהן מצוה אחרת, שכיון שנעשתה בהן מצוה אחת יש לעשות בהן מצוה נוספת. וכן כתב במור וקציעה (סי' כא) שאסור ליתן את היציציות בספר שלא לצורך סימן וכדו'. ולהניח את שערות הזקן שנתלשו בתוך ספר, כתב בשו"ת תורה לשמה (סי' שו) שאין ראוי לעשות כן, וכן דעת הגר"ח קניבסקי (גנוי הקדש עמ' רנח אות יא). אך ראה בספר שמירת הגוף והנפש (ח"א סי' לה הע' ד) שהביא שמצאו שערות הזקן של הבעש"ט ושל הדברי חיים בספרים שלמדו **המשן בעמוד הבא**

"גוֹגְזוֹן אוֹתוֹ" מְשֻׁמֵע דְּהוּא חוֹבָה, וְלֹא בְּקַרְע, אֲבָל לֹא נִאִיתִי נִהְגֵּין בְּ³⁵. (35) ומנהג ירושלים, כתב בגשר החיים (פ"ג סי' ג) שאין קורבים ספר תורה לצד תלמיד חכם, אלא באחת המערות בקרבת בית הקברות. ובשו"ת מרחשת (ח"א סי' גג אות ט) כתב בשם ספר האשכול, שדן זה אינו אלא משום כבודו של התלמיד חכם, ולפיכך אם אין שם תלמיד חכם, יש לגנוזו בפני עצמו בבית הקברות, וכן כתב הגרי"ש אלישיב (מכתב בספר גנוי הקדש עמ' רלו).

ולחזוק ספר תורה שבלה במקום מכובד בבית הכנסת, במקום לגנוזו, כתב בערוך השולחן (ס"ח) שבדאי עדיף ונתמה על הפמ"ג שכתב שחובה דוקא לגנוזו, ובשו"ת אגרות משה (ארו"ח ח"ד סי' לז) כתב שאף הפמ"ג מודה לזה, ולא כתב אלא שכשגנוז בקרקע, חובה לגנוז בקבר ת"ח.

ולענין גניזת ספר תורה כשאפשר לתקנו, כתב הגר"ח קניבסקי (גנוי הקדש עמ' רסח אות פד) שאין לעשות כן אלא כשהתיקון יקר יותר מאשר קניית ספר תורה חדש.

[משנ"ב ס"ק א]

עֲרָכְשׁוּ שְׁפָנֵיגוּ לְתַלְמוֹת הַיָּד בְּסִפְרֵי-תוֹרָה לְגוֹי, אִם-כֵּן תִּשְׁמִישׁ קְדוּשָׁה הֵנָּה³⁶.

36) וידיית העשויה מכסף שעדיין לא נתלתה על ספר תורה, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ו סי' סג אות ג) שאין בידינו לאסרה, ואין היא חשובה כתשמיש קדושה.

[משנ"ב שם]

אֲבָל חֲפְשִׁים וְשָׂרִי סִפְרִים יֵשׁ לְנַהֵר שְׂלֵא לְהַנִּיחַ בְּתוֹכֵי אֶפְלוֹ לְפִי שְׂעָה, בֵּין בְּשֵׁהסִפְרֵי-תוֹרָה מִנְּחַ בְּתוֹכָהּ אוֹ לֹא³⁷ וְכוּ', אֲסוּר לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בְּסִפְרֵי לְהַנְּאִת³⁸.

37) וכן להניח נביאים וכתובים הכתובים על גבי קלף בארון הקודש, דעת הגר"נ קרליץ (גנוי הקדש פ"ה הע' כז) שהמנהג להחמיר בזה, וכ"כ בשו"ת אור לציון (ח"ב פמ"ה הע' סב) שיש להחמיר בזה לכתחילה, ודעת הגר"ח פ שיינברג (שם) להתיר, וראה גם במקור חיים (ס"ח) שראה בישובים וקהילות קטנות שנוהגים להניח בארון הקודש ספרים ותשמישי קדושה, ויתכן שטעמם משום שלב ב"ד מתנה על זה, וכ"כ הערוך השלחן (סי"א) שבהכרח צריך לומר שנחשב כאילו התנו על כך.

ולענין הנחת הכתרים של ספר התורה בארון הקודש, דעת הגרי"ש אלישיב והגר"נ קרליץ (שם סי') שהמנהג הוא להקל להניחם שם.

ולענין המנהג הנהוג בכמה קהילות, שלאחר שמברכים את החולה וגובים מעות מכל המתפללים לכותו מניחים את הכלי עם המעות בתוך ארון הקודש, כתב לקמן (סי' שלד ס"ק נב) שלא יפה הם עושים [לפי שיש שם טומאה על המטבעות], וגם יש איסור להניח דבר של חול בתוך ארון הקודש, ועל כן יש למנוע המנהג.

38) ולפתח ספר על מנת לתפוס מקום או סטנדר, דעת הגרי"ש אלישיב והגר"נ קרליץ (גנוי הקדש פ"ג סי' ט הע' כא) לאסור, משום שהוא תשמיש גנאי, אך אם ילמד בספר זה אחר כך, מותר, כיון שאז לא נחשב שתופס המקום על ידי הספר, אלא שמכינו כדי ללמוד בו.

ולקפל הוף לסימן היכן אוחזו, הקפיד החזו"א (דינים והנהגות ח"ב פ"ד אות טו, ארחות רבנו ח"ג עמוד קסב) שלא לעשות כן משום כבוד הספר. אך דעת הגר"שז איערבך (מכתב בספר גנוי הקדש

הַלְבוּת בַּיַּת הַכְּנֶסֶת סִימָן קנר

ביאורים ומוספים

מתנה עליהם, וכן לענין לקחת ספסלים ושולחנות של בית הכנסת לצורך עריכת שמחה, כתב הערוך השלחן (סי"ב) שכוין שנהגו בכך כאילו התנו דמי, וראה בהע' לעיל סי' קנ"ג ס"ק לח.

[משנ"ב ס"ק מד]

מִתְּרֵי אֶף לְגִבּוֹתָי, דְּלֹא הָלַ עֲלֵיהוּ שָׁם נוֹי עֲכוּ"ם מְעוֹלָם⁴⁶.

46) ובטעם הדבר כתב בשו"ת חתם סופר (א"ח סי' מב) שאין זה אלא הזמנה בלבד, וגם נתבטל על ידי המכירה. וכן לענין נרות שמיוחדים להדלקה בבית ע"ז ואף מציינים זאת על האריזה, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ב סי' נו) שמותר להשתמש בהם לנרות שבת ולשאר דבר מצוה, ואף שמיוצרים בבית החרושת לשם ע"ז עצמה, אין זה יותר מהזמנה, כיון שידוע שבית החרושת מייצר אותם לכל מטרה, ומה שמדפיסים על האריזה שהנרות מיועדים לצורך ע"ז, נעשה רק לקידום מכירות של המוצר, ועוד שכל הייצור הוא באמצעות מכוונות וללא מגע יד אדם, וממילא אין כאן מחשבת ע"ז הפוסלת.

[משנ"ב ס"ק מה]

וְהוּא הַדִּין לְכָל הַדְּלָקָה שֶׁל מְצֻנָה, כְּגוֹן הַדְּלָקַת הַנֵּר דְּשֶׁבֶת וְדִתְנִיקָה אוֹ לְלַמֵּד לְפִנְיָהּ, דְּאָסוּר, וְהוּא הַדִּין לְכָל מְלֵי דְמְצֻנָה אֵין עוֹשִׂין מִדְּבָר שֶׁנֶּעֱשֶׂה לְעַכְפּוּ"ם⁴⁷.

49) וכן כתב לעיל (סי' קנ"ג ס"ק קב) לגבי תשמישי קדושה, שדבר שהשתמשו בו לעבודה זרה אפילו בדיעבד שכבר קנו אותו, אסור להשתמש בו, ויש למוכרו.

[משנ"ב שם]

וְדַעַת הָאֵלֶּיָהּ נִבְּה נֹשֶׁה לְהַחֲמִיר לְעֲשׂוֹת בַּיַּת-הַכְּנֶסֶת קְבוּעַ, עֵין שִׁס"ם⁵⁰.

50) ועל כל פנים, מקום המשמש לעבודה זרה ככנסיה וכדו', שכתליו חרבו ולא נשאר ממנו אלא היסודות, כתב בשו"ת אגרות משה (א"ח ח"א סי' מט) שיש להתיר לעשות שם בית כנסת, אלא שקדם יש לתקן את המקום ולשנותו, ורק לאחר מכן יקדישוהו לבית הכנסת.

[ביה"ל ד"ה ואי]

מִשְׁמַע מִזֶּה דְּבָרָךְ שֶׁאֶפְשֶׁר לְהִירֵךְ מִהֶם אֵין אוֹמְרִים בְּסִתְמָא לֵב בַּיַּת-דִּין מִתְּנָה עֲלֵיהֶם⁴⁵.

45) אכן כאשר משתמש בתשמיש קדושה לכבוד התורה ולא לכבוד הדיוט, ראה במשנ"ב ס"ק מב שהתיר כשנהגו בכך משום לב ב"ד מתנה עליהם [אף באופן שאפשר להיזהר בכך]. וגם לענין פריסת הפרוכת כחופה לחתנים, כתב המשנ"ב (ס"ק כט) שכוין שנהגו כן יתכן שלב ב"ד מתנה עליהם [ואף שאפשר להיזהר בכך, יתכן שקל יותר כיון שאין לה דין תשמיש קדושה אלא רק דין קדושת בית הכנסת].

[משנ"ב ס"ק מ]

כִּינֵן שֶׁעַל-כָּל-פְּנִים אֵינוֹ מוֹרִידָה מִקֶּדְשָׁתָהּ⁴⁶.

46) ולעיל (סי' קנ"ג ס"ד) הביא השו"ע מחלוקת זו לענין האם מותר לקנות בדמי קדושה אחת קדושה אחרת כיוצא בה, וכתב המשנ"ב שם (ס"ק יא) שגם המתירים לקנות בדמי קדושה אחת קדושה אחרת כיוצא בה מטעם שאינו מוריד בקדושה, הוא רק לענין ידעבד שכבר מכר את הקדושה הראשונה, אבל לכתחילה בודאי אסור למכור דבר קדושה כדי לקנות כיוצא בו, כיון שצריך להעלות בקדושה ברזק, וראה שם בשע"צ ס"ק ה ובהערות לביה"ל שם ד"ה ויש.

[משנ"ב ס"ק מב]

אָבָל אִם הִתְנוּ בְּהִרְבָּא בְּשַׁעַת עֲשִׂיתָ הַעֲטָרָה שֶׁיִּנְחַוְהוּ בְּרֵאשֵׁי חֲתָנִים דְּעִלְמָא, שְׁרִי⁴⁷.

47) ולגבי המנהג שלוקחים כלי קדש של כסף וזהב שבבית הכנסת ומכסים בהם את הכלה, בשע"צ לקמן (סי' תקס"ט כח) הביא שהט"ז תמה על מנהג זה היאך מותר להשתמש בכלי קדש, ותיירץ שיש לומר שמותר לצורך מצוה גדולה של הכנסת כלה, וצריך עיון. וכתב על זה בשע"צ שם שלפי מה שכתב כאן אין להקל בזה כל זמן שלא התנו במפורש על זה, ולכן לא העתיק את דברי הט"ז במשנ"ב.

ולענין פריסת הפרוכת [שיש לה רק קדושת בית הכנסת] כחופה לחתנים, כתב לעיל (ס"ק כט) שכוין שנהגו כן יתכן שלב בית דין

המשך מעמוד קודם

תשמישי קדושה לא יועיל תנאי לתשמיש מגונה כמבואר בס"ק לד בשמו, וראה מה שחילק בזה בביה"ל שם.

[משנ"ב ס"ק לה]

אָבָל לֹא בְּסִפְרֵיתוֹךְ שֶׁל יְחִיד שֶׁשֵׁי לוֹ בְּבֵיתוֹ⁴⁴.

44) וביה"ל לקמן (סי"ט ד"ה וכן) תמה שברמ"א שם משמע לכאורה שאומרים לב ב"ד מתנה עליהם אף בשל יחיד, ראה שם מה שכתב בזה.

בהם, וכן הביא בספר גמי הקודש (פ"ג הע' לו) שכן נהג הגר"ש שקוף.

[משנ"ב ס"ק לג]

מועיל בו תְּנָא⁴³.

43) ואף שלענין בית הכנסת כתב השו"ע לעיל (סי' קנ"א סי"א) שלא מועיל בו תנאי בישובו, כתב הביה"ל שם (ד"ה לא) שבמג"א הוכיח מכאן שאכן גם לענין בית הכנסת מועיל תנאי לתשמיש בעלמא, ורק לתשמיש מגונה של קלות ראש לא מועיל תנאי [וכמו כן לענין

מילואים הלכות בית הכנסת סימן קנד המשך מעמוד קודם

דעת הגר"ז אויערבך (הליכות שלמה תפלה, פ"כ סוף הערה 72, מרשימות) שאין טעונות גניזה, לפי שאין כוונת המדפיס ללמד באמצעותן הלכה, אלא לאפרושי מאיסורא בלבד. דעת הגר"י קרליץ (גני הקדש פ"י הע' ז) שאם הן הוראות הלכתיות מפורטות [כגון הוראות שימוש המודבקות על יין שביעית של ארזר ב"ד], טעונות גניזה.

31) וכתב הפמ"ג (א"א ס"ק ט) שנלמד כן מהמבואר ברמ"א לעיל (סי' קנב) לענין בית הכנסת שאסור לשתור דבר ממנו, וביאר המשגיב שם (ס"ק יא) שהאיסור הוא משום "לא תעשון כן לה' אלהיכם". ובית הכנסת אינו אפילו תשמיש קדושה.

[משנ"ב ס"ק נח]

זְכַל-שֶׁפֶן שְׁאָסוּר לְקֶרֶף מִפֶּה שֶׁל סִפְרֵי-תוֹרָה עַל הַנְּבִיאִים³².

32) ובמקור חיים (לבעל החוות יעיר) כתב שהמנהג פשוט להתיר זאת, וביאר שהטעם הוא משום שלב ב"ד מתנה על זה.

[משנ"ב ס"ק נט]

זְכַרְיָה עֵינָן לְפָה נְהִיגוּ לְפָרְסוּ לְחֶפֶז לְחֶתְנִים? וְאֶפְשֶׁר דֶּלֶב בֵּית דִּין מִתְּנֶה עֲלֵיהֶם³³.

33) וראה מה שכתבנו לקמן בס"ק מב.

[משנ"ב ס"ק לו]

זָאֵף שְׁהוּא רֵק תְּשִׁמִּישׁ דְּתִשְׁמִישׁ³⁴, מִפְּל מְקוּם לֹא גָרַע מִשְׁאָר קְלֵי בֵּית-הַכְּנֶסֶת שְׁדִינָם בְּבֵית-הַכְּנֶסֶת.

34) ובביאור כוונתו כתב בש"ת אגרות משה (א"ח ח"ב סי' מז), שהוקשה למשגיב שכשם שאין הפרוכת קדושה בקדושת הארון, לפי שאינה אלא תשמיש תשמישי, כך לא תהא קדושה בקדושת בית הכנסת שהרי אין היא משמשת לבנין בית הכנסת כמו הבימה. ועל זה תירץ, שאין הפרוכת גרועה משאר כלי בית הכנסת, לפי שקדושת בית הכנסת חלה על כל דבר שמשמשים בו לעניני בית הכנסת.

ס"ק נב) בשם ש"ת חוות יאיר (סי' טז) שמותר להתיכן, שכיון שהוטבעו על מנת להוציאן, הרי זה כאילו נכתבו האותיות לשם חול בפירוש.

ועיתונים שלא נועדו בעיקרם לדברי תורה, אלא שמובאים בהם דברי תורה, צידד בש"ת מנחת יצחק (ח"א סי' יז אות טו, ובסי' יח אות ב) שחייבים גניזה ואסור לאבדם. דעת הגר"י קרליץ (ספר גני הקדש עמוד קנד הע' ה) שאף אסור להשליכם לאשפה בלי לבדוק אם יש בהם דברי תורה. אמנם הגר"ש אלישיב (שם סוף ג ובהע' ו) הורה, שמי שאינו יודע שיש בעיתון דברי תורה יכול להקל ולזרוק לאשפה, אך אם יודע שישנם שם דברי תורה כגון עיתון שיש בו מדור קבוע לדברי תורה, עליו לגוננו, והמחמיר לגנוח כל עיתון מחשש שמא יש בו דברי תורה תבוא עליו ברכה [וראה גם תשובת הגר"ש אלישיב שם עמ' רלה]. דעת הגר"ש וואנר (שם עמ' רג שאלה ג), שדברי תורה המובאים בעיתונים כסיפורי דברים בעלמא אין בהם קדושה, לפי שלא נועדו ללמד תורה את הקוראים, ומימי יש לזרוקם שלא בדרך בזיון, כגון בתוך שקית וכדו', אולם דברי תורה המודפסים במדורים המיוחדים להם, טעונים גניזה. דעת הגר"ח שיינברג (שם עמ' קנד הע' ט) הגר"ש קמינצקי בשם אביו הגר"י (שם) שבמקום שרוב העובדים בפניו האשפה הם גויים, יכול לעטוף את העיתון בשקית ולקשור אותה היטב, ויניחה בצד פח האשפה. ובש"ת תשובת הנהגות (ח"א סי' תקנ) לימד זכות על מנהג העולם להקל כשעוסק את העיתון בשקית ומשליכו לאשפה שאז אינו דרך בזיון, ואינו אלא גורם לשריפתם, שמדויק דברי הרמב"ם (שם ה"ח) שרק כתבי הקדש עצמם טעונים גניזה, אבל פירשיהם וביאוריהם אינם טעונים גניזה, ואין איסור אלא לשורפם ולאבדם בידיים, ובפרט שדברים הנדפסים בדפוס שבזמננו אין בהם קדושה, וגם לא נכתבו דברי התורה שבו לקיום, והמחמיר תבוא עליו ברכה.

ותריות המודבקות על גבי מוצרים שונים שכתובות בנוסח של הלכה,

הלכות בית הכנסת סימן קנה קנו המשך מעמוד מה

[משנ"ב שם]

לְאָהֵב אֶת כָּל אֶתֶד מִשְׁפָּרָאֵל כְּגוֹפוֹ¹.

1) ובכלל מצוה זו של "ואהבת לרעך כמוך", כתב בספרו מחנה ישראל (ח"א פ"ד) שאם רואה שחבירו בצער, מצוה רבה לדבר על לבו עד שיפיגו מצערו וישמחו. וכתב עוד, שעיקר מצות גמילות חסדים נכללת במצות "ואהבת לרעך כמוך", שיצייר בדעתו אם הוא היה נצרך לאתו דבר, איך היה רוצה שחבירו יעשה לו, ככה יעשה הוא לחבירו, ואל יחוס על טורח גופו כי לפום צערא אנרא, ואפילו להחליף לו מעות בפרוטות, או להשאיל לחבירו אלונטית או מסרק במרחץ הכל בכלל חסד הוא.

[משנ"ב שם]

וּבְפִנֵי שׁוֹנְאָיו אָסוּר, שְׁלֹא יְבֹאוּ לְסַפֵּר בְּגוֹתוֹ - שֶׁם בְּפָרֶק ז' מִהֲלֻכוֹת דְּעוֹת².

2) ולהרבות בשבחיו של אדם, כתב בספרו חפץ חיים (הל' לשון הרע כלל ט ס"א) שאסור אפילו שלא בפני שונאיו. ולשבח אדם ברכים, כתב שם (ס"ב) שאסור בכל אופן, כי תמיד ימצא ברכים מי שאינו אהבו, מלבד אדם המוחזק לרכים ככשר וצדיק, שאפשר לשבחו אפילו בפני שונאו, כי אם יגדהו ידעו הכל שפיו דיבר שוא.

שהמקרב תלמיד חכם אליו ומארחו בביתו וזכה לברכה בביתו. ועל מי שאינו מהנה תלמידי חכמים מנכסיו, נאמר בגמ' (סנהדרין צב, א) שאינו רואה סימן ברכה לעולם.

ועוד בשכר המהנה תלמידי חכמים, כתב בספרו שם עולם (ח"א פט"ז) שבזכות זה מתכפרים לו כל עוונותיו [ועל פי דברי הגמ' בסנהדרין קב, ב] וכמו על ידי לימוד התורה עצמה, וכן זוכה על ידי זה לתחיית המתים כמבואר בגמ' (כתובות קיא, ב), וגם זוכה שיפקח השם את עיניו לעתיד וירחיב אור שכלו עד שיחכה לישב בישיבה של מעלה, כמו שאמרו בגמ' (פסחים נג, ב) כל המטיל מלאי לכיסן של תלמידי חכמים, זוכה ויושב בישיבה של מעלה שנאמר "כי בצל החכמה בצל הכסף". וכתב בספרו אהבת חסד (ח"ב פ"ו) שלא דוקא 'מטיל מלאי', אלא הוא הדין בכל אופן שהתלמיד חכם מתפרנס על ידו, אלא שבדורות הראשונים המנהג היה לתת סחורה בדמי הקן לתלמיד חכם שיתפרנס מזה. והוסיף (שמירת הלשון שער התורה פ"ו), שבספרים הקדושים מובא שהמחזיק לומדי תורה, אף שהיה עם הארץ בעולם הזה, זוכה שלעתיד לבוא ידע גם הוא את התורה. וראה שם (פ"ה) שהביא מהגמ' (ברכות י, ב) שהמארח תלמיד חכם בתוך ביתו ומנהגו מנכסיו, כאילו מקריב תמידיו, והביא שבזוהר (פר מצורע דף נג ב) כתב שזוכה עובר זה לבנים טובים וקדושים.